

Imunoonkologie

Ústav klinické imunologie a alergologie FN u svaté Anny v Brně LFMU

III. ročník

E .Hlaváčková

Role imunitního systému v onkologii

Protektivní vliv imunitního systému při karcinogenezi

(Ehrlich 1900)

Cancer immunosurveillance (Burnet a Thomas 50 léta)

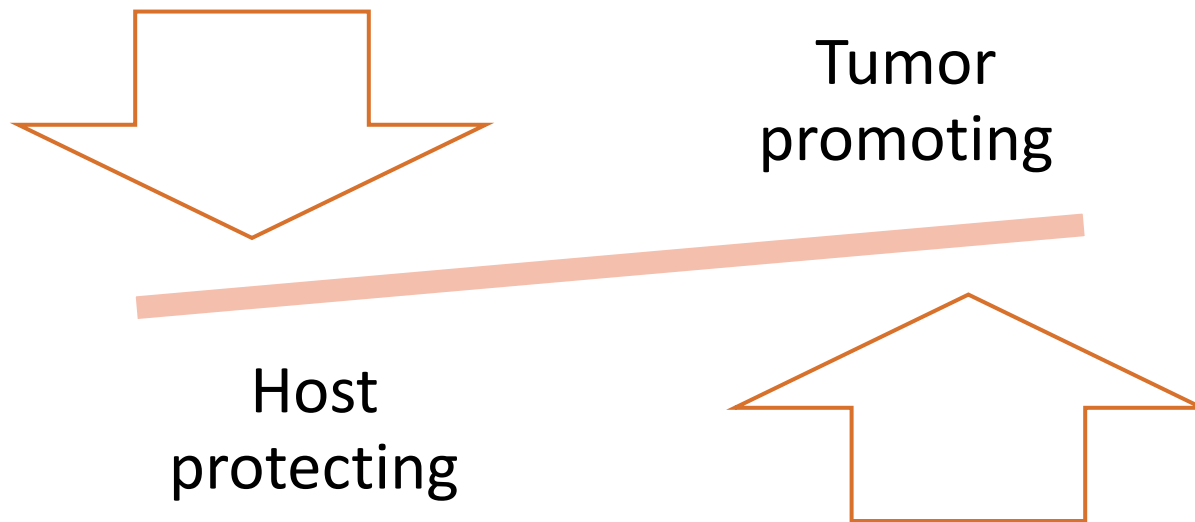
- Adaptivní imunitní systém zodpovídá za kontrolu karcinogeneze u imunitně kompetentních jedinců

Cancer immunoeediting (2001 Shanakaran, Dunn, Schreiber)

- Imunitní systém chrání svého nositele proti tumorogenezi, ale zároveň ovlivňuje imunogenicitu nádoru

Cancer immunoediting teorie 3E

Duální funkce imunitního systému

Eliminace

Eqilibrium
rovnováha

Escape
únik

Cancer immunoediting teorie 3E

kompletní **eliminace** buněk nádoru

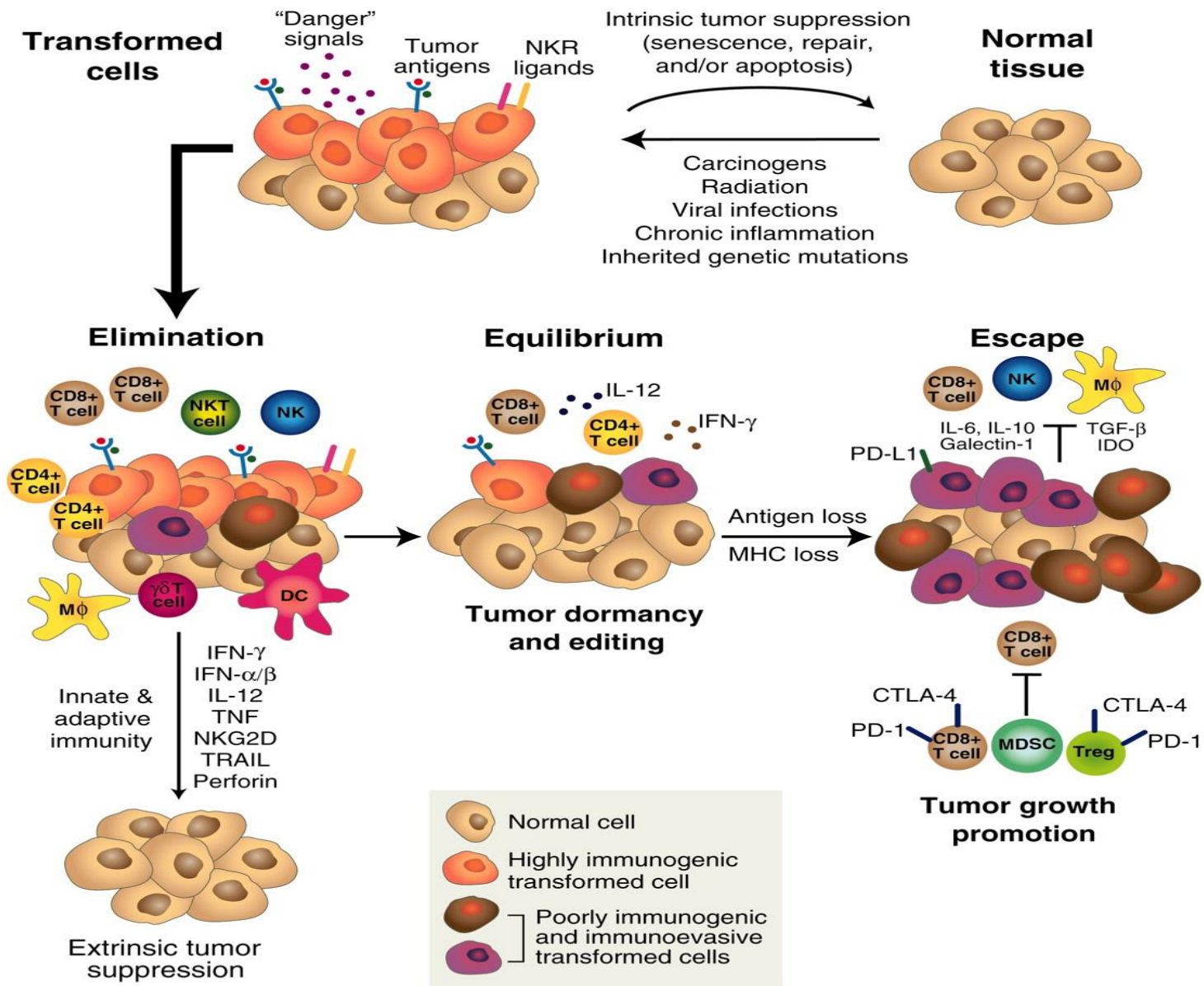
nebo

dlouhodobý stav **rovnováhy**

nebo

únik maligních buněk kontrole imunitního systému
a **rozvoj nádorového onemocnění**

podíl mechanismů specifické a nespecifické imunity

Cancer Immunoeediting

The Immunobiology of Cancer Immunosurveillance and Immunoeediting

Gavin P. Dunn Open Archive Published: August 17, 2004 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.immuni.2004.07.017>

PlumX Metrics Immunity, VOLUME 21, ISSUE 2, P137-148, AUGUST 01, 2004 PDF [263 KB]

[https://www.cell.com/immunity/fulltext/S1074-7613\(04\)00209-2](https://www.cell.com/immunity/fulltext/S1074-7613(04)00209-2) The Immunobiology of Cancer Immunosurveillance and Immunoeediting

Obranné mechanismy nádorů v obraně proti imunitnímu systému

Ztráta exprese nádorových antigenů
snížení antigenní variability

Selekce nízké antigenních variant buněk tumoru
ignorace imunitním systémem

Inhibice funkce dendritických buněk
NO, TGF beta, DAO, VEGF

Tlumení funkce T-lymfocytů
TGF-b, IL-10

Indukce apoptózy
exprese FasL, aktivace STAT3 dráhy, exprese BCL-2

“Enhancement” efekt
protinádorových protilátek, stimulace růstových receptorů nádoru

Indukce T reg inhibice funkce tumorspecifických T lymfocytů

MDSC
indukce T reg,
deplece sekvestrace argininu, tryptofanu a cysteinu (T buňky)

Absence kostimulačních molekul

tlumení Tc a Th odpovědi

Editace nádoru imunitním systémem

Intratumorální imunitní odpověď predikuje prognosu pacienta

Pos efekt : TIL

Neg efekt: T reg MDSC

Imunodeficiencie

je asociovaná se zvýšeným výskytem nádorů

- Zvýšený výskyt malignit u prim. imunodeficitů (PID)
- Snížení funkce imunitního dozoru u PID
- Imunodysregulace (PID)
- HSV6 - Kap. sarcom, EBV asociované lymfomy, HPV cervikální carcinom
- Maligní lymfoproliferace PID

Nádorové antigeny TSA x TAA

TSA tumor specifické antigeny

- nevyskytují na nemaligních buňkách

TAA tumor asociované antigeny

- nejsou výlučně specifické pro nádorové buňky

TSA tumor specifické antigeny

Nelze prokázat na nemaligních buňkách

Neo-antigeny

▪ **Komplex MHC gp I s abnormálními fragmenty buněčných proteinů**

MHC gpI s fragmenty oncovirů - HPV, EBV

Produkty abnormální glykosylace proteinů - glykosylace, syalizace

Idiotypy myelomu a lymfomů - klonotypické BCR a TCR - NHL, HL, MM)

Produkty mutovaných genů - chromosomální translokace

- filadelfský chromosom translokace 9 a 22 AML a ALL
- fusní geny
- fusní proteiny (chimerický bcr-abl

Mutace v tumor supresor genes

- Geny kontroly buněčného cyklu

TAA tumor associated antigens

nejsou výlučně **specifické pro nádorové buňky**

- exprese je fyziologická v určitém **ontogenetickém období**
- za určitých okolností je lze nalézt i **na normálních buňkách**
- **ektopická** nebo **zvýšená exprese u malignit**
- pomocné diagnostické markery

onkofetální antigeny antigeny specifické pro tkáň

- **AFP** – hepatomy
- **CEA** - carcinoembryonální proteiny

○ **antigeny specifické pro tkáň nebo orgán z nichž vycházejí**

- **MAGE-1** melanomový antigen
  - **PSA** prostatický Ag

○ **proteiny řídce přítomné ve vlastní tkáni a hojně přítomné neoplastické tkáni**

- receptor **HER2/neu**

○ **diferenční antigeny malignit lymfatického systému**

- **CALLA** common acute lymphoblastoid leukemia antigen CD 10 – pre B buňky
- fyziologicky přítomny na normálních buňkách vývojových

Onkomarkery vs Biomarkery

Onkomarkery

Vybrané TAA nebo TSA

Sledování průběhu onemocnění (aktivita nemoci)

a jeho odpovědi na léčbu

Neslouží k dignose

Mohou být elevovány i při jiném než onkologickém onemocnění (AFP)

Onkofetální markry – přirozený význam v období fetálního vývoje

Stanovení serologické

Biomarkry

Na povrchu nebo uvnitř nádorových buněk

Exprese, overexprese nebo mutace má prognostický nebo prediktivní význam

Prognostický: prognosa onemocnění (agresivita procesu, vliv na strategii léčby)

Prediktivní: predikce účinku konkrétní medikace

Stanovení histologické

ONKOMARKERY příklady

- **AFP (alfa-fetoprotein):** [hepatocelulární karcinom](#) (nádor jater), některé nádory [vaječníků](#) nebo [varlat](#). AFP může být zvýšen rovněž při nenádorovém onemocnění jater (cirhóza, hepatitida)
- **B2M (B2MG - beta2-mikroglobulin):** [mnohočetný myelom](#), [chronická lymfatická leukémie](#), [lymfomy](#), porucha funkce ledvin
- **CA 15-3:** [karcinom prsu](#), některé nádory [zažívacího traktu](#)
- **CA 19-9:** karcinom [slinivky břišní](#), [žaludku](#), [střeva](#), [prsu](#)
- **CA 72-4:** karcinom [žaludku](#), [jícnu](#), [plic](#), [vaječníků](#)
- **CA-125:** [karcinom vaječníků](#)
- **CEA (karcino-embryonální antigen):** karcinomy [zažívacího traktu](#), [plic](#), [prsu](#), [vaječníků](#), může být zvýšen i u nenádorových onemocnění.
- **HCG (lidský choriový gonadotropin):** [choriokarcinom](#), [germinální nádory varlat](#) nebo [vaječníků](#), v těhotenství.
- **LD (laktátdehydrogenáza):** [nádory varlat](#), [ledviny](#), [leukémie](#), [Hodgkinův lymfom](#)
- **PSA/fPSA/tPSA (Prostatický specifický antigen / volný / celkový):** [karcinom prostaty](#). vyšetření pro včasné vyhledávání karcinomu prostaty ve "zdravé" populaci.

BIOMARKERY příklady

- **HER2** humánní epidermální receptor 2, karcinomy prsu a u některých karcinomech žaludku
anti HER2 terapie
- **EGFR** receptor epidermálního růstového faktoru, léčba anti EGFR
- **RAS (KRAS, NRAS)** signální dráha EGFR, aktivační mutace, olorektální ca , predikuje rezistenci k inhibitorům (EGFR),
- **BRAF** součást signální dráhy RAS/RAF/MAPK
mutace **BRAF** je považována za jednu z „driver mutací“ maligního melanomu,
predikce anti BRAF terapie
- **ALK** bodová mutace tyrozinkinázové (TK) domény genu **ALK** (neuroblastomy) ,
fúze **ALK** s jinými geny (NSCLC, anaplastický velkobuněčný lymfom) způsobují abnormální expresi a aktivaci, predikce anti ALK terapii
- **PDL-1** predikce odpovědi na anti PDL léčbu
- **Ki67** marker proliferace maligních buněk
- **c-kit** TKI receptor
- **PDGFRa** platelet derived growth factor receptor alfa, overexprese GIST, glioblastom, predikce terapie imatinib

Imunologická diagnostika nádorů

▪ Onkomarkery“

- Alfa-feto protein (Ca jater)
- CEA (Ca colon)
- PSA (Ca prostaty)

▪ Paraprotein

Diferenciační antigeny na buňkách malignit lymfatického systému (**CD znaky**)

Průkaz **klonality**

Analýza mikroprostředí nádoru

Expres check point molekul ve vzorku maligní tkáně

NGS – **WES**

Traskriptom

Imunoonkologická terapie

Indukce protinádorové imunity

Posílení přirozených imunitních mechanismů

nebo

Využití imunitních mechanismů

k cílenému nasměrování léčiva k místu nádoru

Imunoonkologické terapie

Biologika

mAb (anti CD20, anti EGFR, anti VGFR...)

Malé molekuly

TKI (anti PI3K, anti BTK, BRAF inh...)

Check point inhibitory (ICB)

anti CTLA4 antiPD antiPDL1 ...

Adaptivní celulární terapie

DCvac CAR TIL ...

Imunomodulační léčba

BCG I12 GvL...

Imunomodulační a imunostimulační cytokiny

IL 2

⑩ Růstový faktor T lymfocytů

- Na dávce závislý imunomodulační a antitumorosní efekt
- Rekombinantní preparát, multiorgánová toxicita, nahrazen check point inhibitory.
- Maligní melanom, renální carcinom (vysokodávkováný IL2)

BCG bacillus Calmette-Guerin

⑩ Atenuované mycobacterium bovis

- Léčba karcinomu močového měchýře intravesikální aplikací
- Elevace INF γ , indukce exprese MHC II na buňkách tumoru
- Infiltrace močového měchýře makrofágy a CD4+T buňkami

Immunomodulační a imunostimulační cytokiny

INF alfa

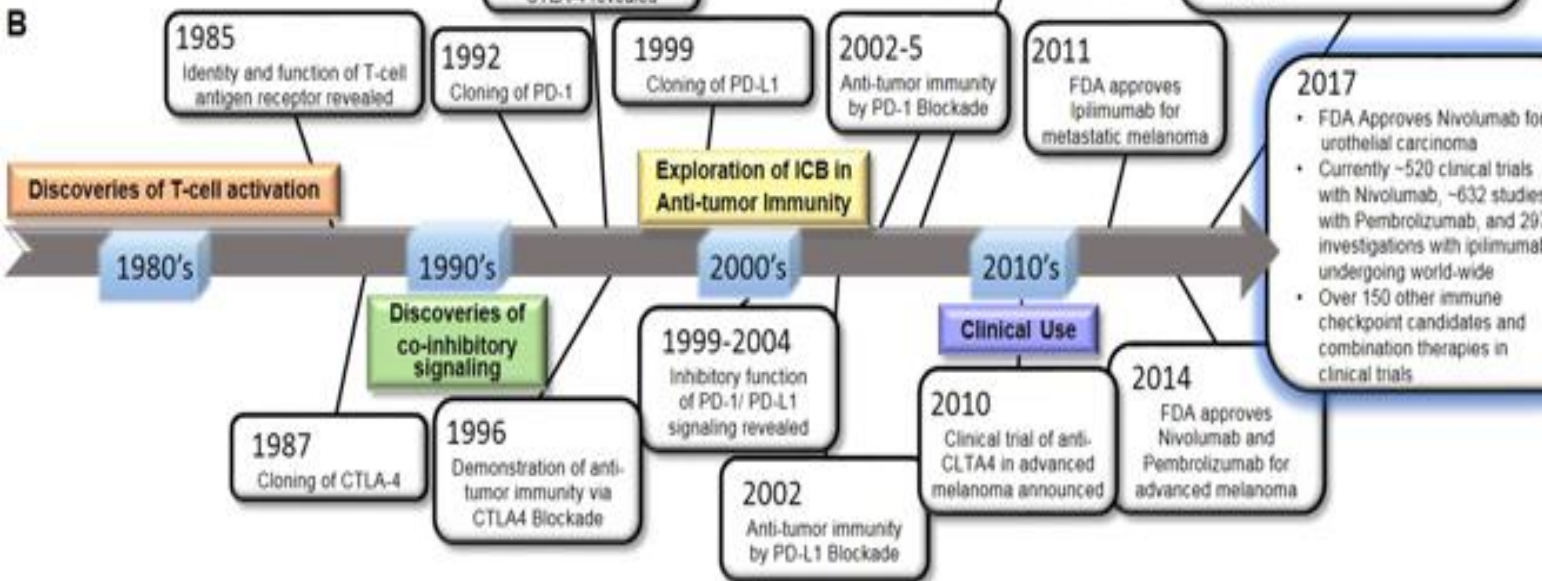
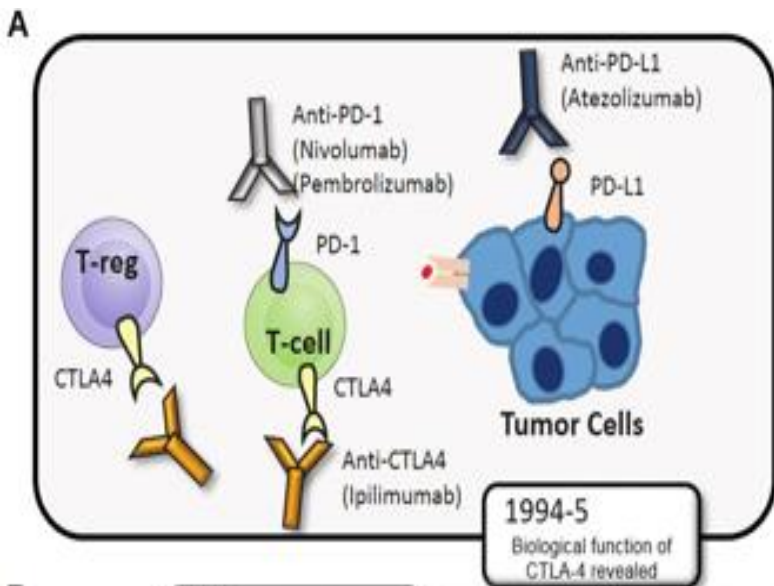
- Stimulace Th1 prostřednictvím STAT1 a STAT 3 drah k sekreci IL 12

Vysokodávkovaný INF Interferon alfa-2b

- Lymfatické malignity
- Adjuvantní léčba high risk melanomu před zavedením ipilimumabu

Monohočetné AE (hepatotoxicita, myelotoxicita, thyreotoxicita...)

Check point inhibitory

James P Allison
Tasuku Honjo
were awarded
the **2018 Nobel Prize**
in
Physiology or Medicine
for the
immune checkpoint blockade

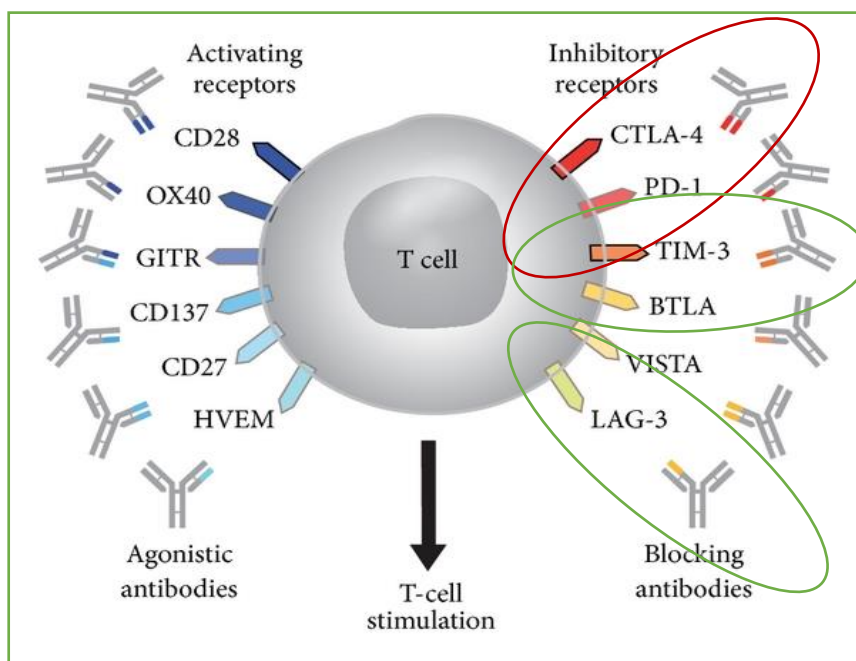
Future prospects of immune checkpoint blockade in cancer: from response prediction to overcoming resistance.

Park YJ^{1,2}, Kuen DS^{3,4}, Chung Y^{5,6}. *Exp Mol Med*. 2018 Aug 22;50(8):109. doi: 10.1038/s12276-018-0130-1

Aktivační/inhibiční receptory T buněk

spouštěče kostimulačních a inhibičních drah T lymfocytární odpovědi vedoucí k modulaci délky amplitudy imunitní odpovědi a tím k udržení integrity organismu (self tolerance)

cíl terapie: T buněčné inhibiční a stimulační receptory a jejich ligandy
Pacienti: responders x nonresponders
CAVE irAE (immune related adverse events)

CTLA4

CTLA 4 cytotoxic T lymphocyte associated Ag
inhibiční molekula T lymfocytů (CD4+, CD8+)

exprese T CD4 a CD8 a T reg

interakce s CD80/86 na APC

kompetice s CD28 T buněk

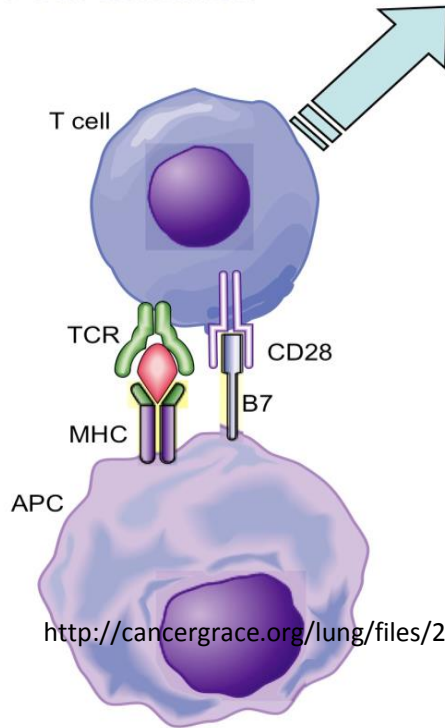
inhibice T lymfocytární proliferace a aktivace

anti CTLA 4 (ipilimumab)

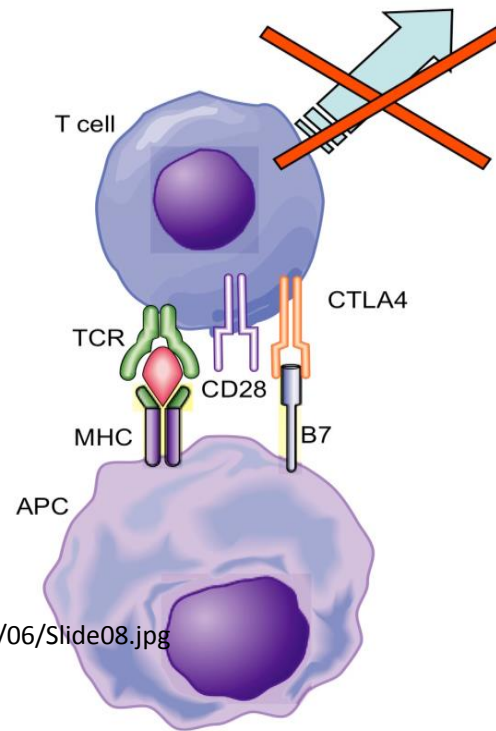
- rekombinantní humánní monoklonální protilátka
- stimulace T lymfocytární odpovědi
- první FDA schválený check point 2011
- nepřímý antitumorosní efekt posílení T mediované odpovědi

Ipilimumab Blocks Negative Signaling From CTLA-4

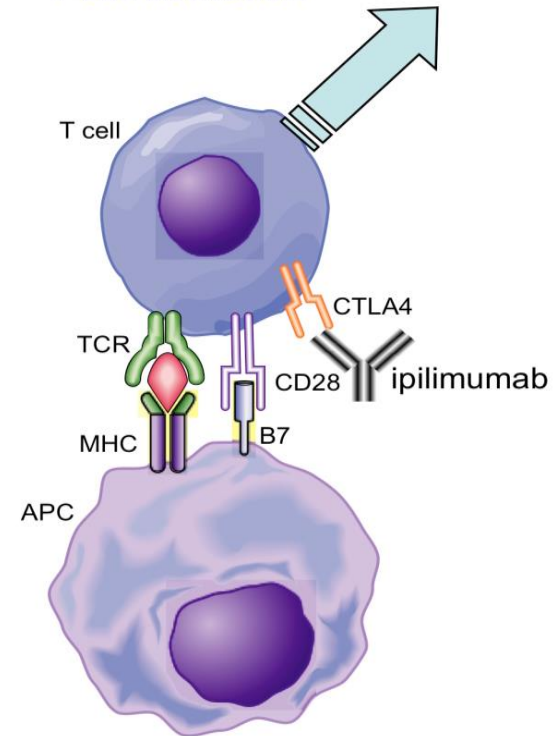
Co-stimulation via CD28:
T-cell activation

CTLA-4 blocks co-stimulation:
No T-cell activation

Ipilimumab blocks CTLA-4:
T-cell activation

<http://cancergrace.org/lung/files/2012/06/Slide08.jpg>

Adapted from Lebbé et al. ESMO 2008

APC, antigen-presenting cell; CTLA-4, cytotoxic T-lymphocyte antigen-4; MHC, major histocompatibility complex; TCR, T-cell receptor.

PD1

PD1 program cell death receptor

transmembránový protein T, B, NK, DC monocytů
exprese na lymfocytech v mikroprostředí nádoru

inhibice T buněčné proliferace

Inhibice T buněčné produkce cytokinů

přeměna T efektorových na Treg

interakce s PD-L1 a PD-L2

anti PD 1 (pembrolizumab/nivolumab /cemiplimab)

NSCLC , RCC, melanom , NHL.....

PD-L1/PD-L2

PD-L1 program cell death receptor ligand

- exprese hematopoetické buňky (T, B, NK, DC, monocyty) , epitelie, buňky tumoru
- interakce PD-1/PD-L1 vs CD80-CD86
- inhibice T lymfocytární odpovědi
- indukce Treg

PD-L2

- fyziologicky nízká exprese
- APC buňky
- variabilní indukce v důsledku mikroprostředí včetně tumoru

anti PDL1 (atezolizumab/arveluma/ durvalumab))

- anti PDL 1 mAb
- 2016 FDA uroteliální carcinom , NSCLC...

Monoklonální protilátky v onkologii mAbs

- Přímý protitumorosní efekt
- **Inhibice nebo aktivace ligandu mAb**
- **Ablace buněk stromatu a buněk cévního zásobení mikroprostředí tumoru**
- **Široká škála terapeutik**

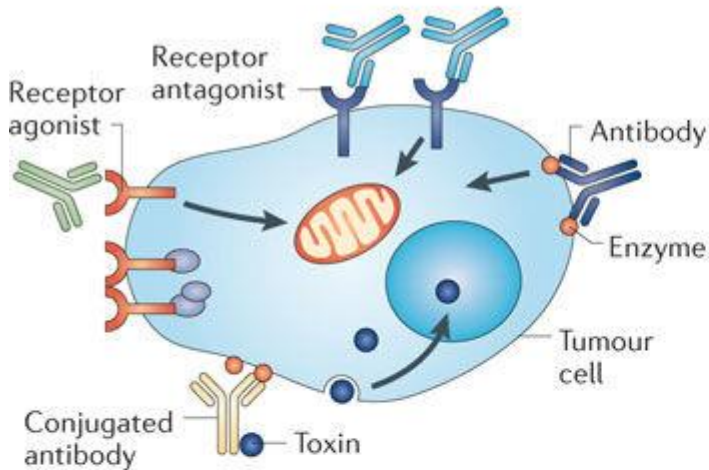
Mechanismus účinku:

- **Imunologicky mediované usmrcení buněk tumoru**
- ACCD, fagocytosa, aktivace komplementu, cross prezentace DC, CTLA4 blokace

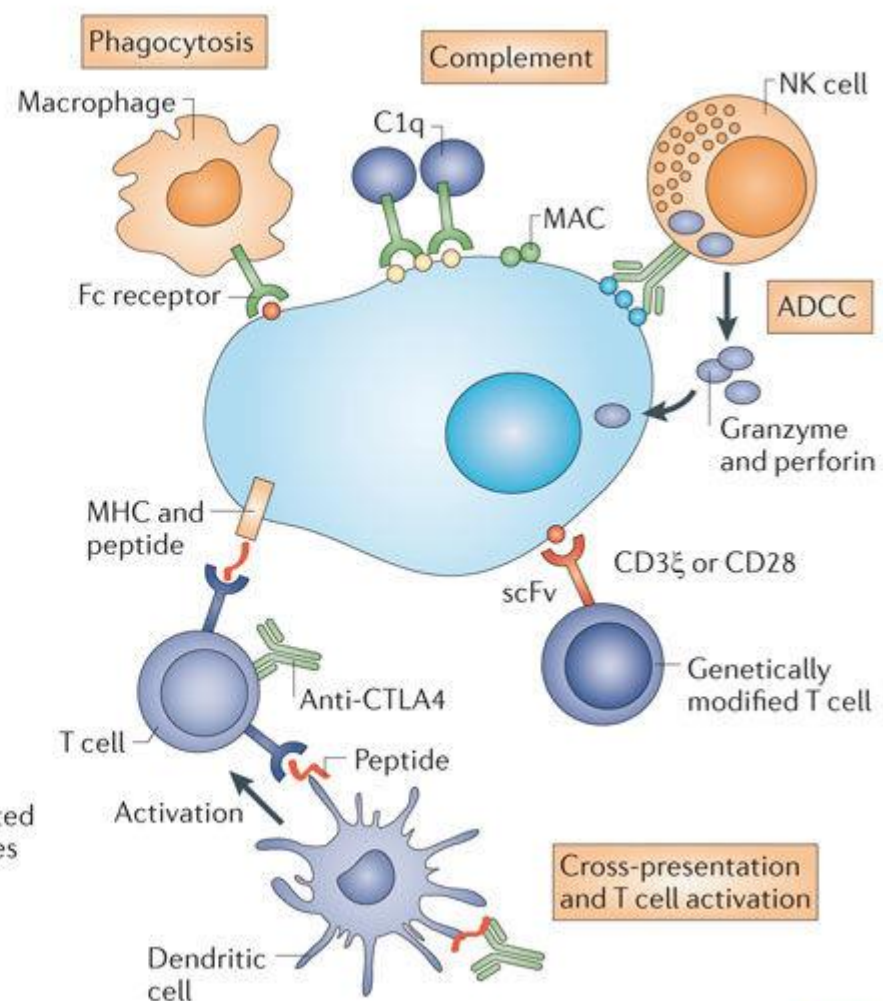

Monoklonální protilátky v onkologii

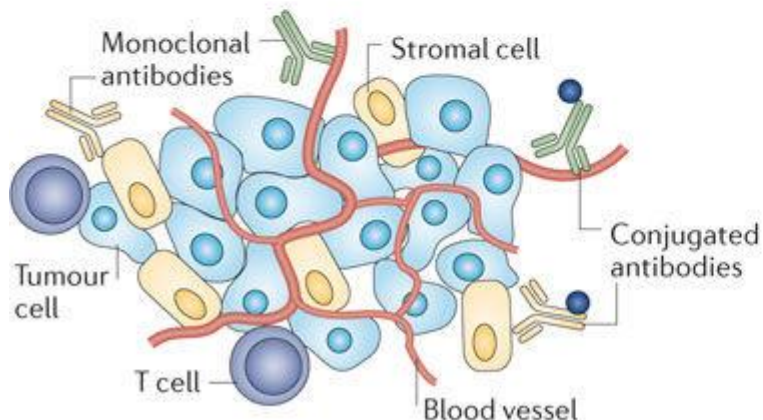
a Direct tumour cell killing

b Immune-mediated tumour cell killing

c Vascular and stromal cell ablation

Monoklonální protilátky v onkologii

Růstové faktory a receptory růstových faktorů

- ⑩ **anti CEA** epidermal growth factor receptor (EGFR, ErbB1)
- **anti ErbB2 (HER2)** epidermal growth factor receptor (EGFR) family
her´trastuzumab(Herceptin)- ca mammy

Antigeny zodpovídající za angiogenesi mikroprostředí tumoru

- ⑩ **anti VEGF** vascular endothelial growth factor **bevacizumab (Avastim)**
- **anti VEGFR** VGF receptor

Antigeny extracelulární matrix a stromatu tumoru

- ⑩ **Anti FAP** fibroblast activation protein
- **tenascin** - glykoprotein extracelulární matrix

Povrchové CD znaky

Monoklonální protilátky v onkologii

Trastuzumab :

anti ERBB2, (HER 2 receptor)
metastasující mamární karcinom.

Cetuximab

anti-EGFR, anti epidermal grow factor
receptor
kolorektální ca

Bevacizumab :

anti VEGF

inhibitor angiogenese
kolorektální ca

Rituximab

antiCD20

- IgG1chimerická mAb,

CD 20 povrchový marker vývojových řad B
lymfocytů

absentuje na plasmatických buňkách
NHL a CLL, folikulární NHL

Alemtuzumab

- IgG1 humanisovaná **anti CD 52**
- CLL, NHL
- Přímá indukce apoptosy a CDC

CD 52 povrchový antigen maturovaných
lymfocytů

Kinásové inhibitory v imunoonkologii

- Léčba cílí na malignity s definovanou onkogenetickou aktivací kinás
- Proteinová fosforylace je postranlační reversibilní modifikací proteinů
- Fosorylace proteinů je kontrolována kinásami a fosfatasami

Anti BTK

BTK cytoplasmatická kinasa Ibrutinib

- Transdukce signálu BCR receptoru
- Regulace proliferace, diferenciace, aktivace , přežití
- Zvýšená aktivita u určitých B malignit
- CLL, mantel cell lymphoma ...

Adoptivní celulární terapie

- Nádorová vakcinace

- CAR

- Chimerické antigenní receptory T buněk

- TIL

- Tumor infiltrující lymfocyty

Protinádorové vakcíny

Preventivní

- vakcinace zdravých pacientů
- vznik specifických protilátek a paměťových buněk
- **Proti HPV**

Terapeutické

- vakcinace onkologicky nemocných pacientů
- indukce cílené protinádorové imunitní odpovědi
antigen spec CTL a antigen spec.
CD4+ Th

Terapeutické

Ex vivo generované autologní vakcíny z dendritických buněk

x

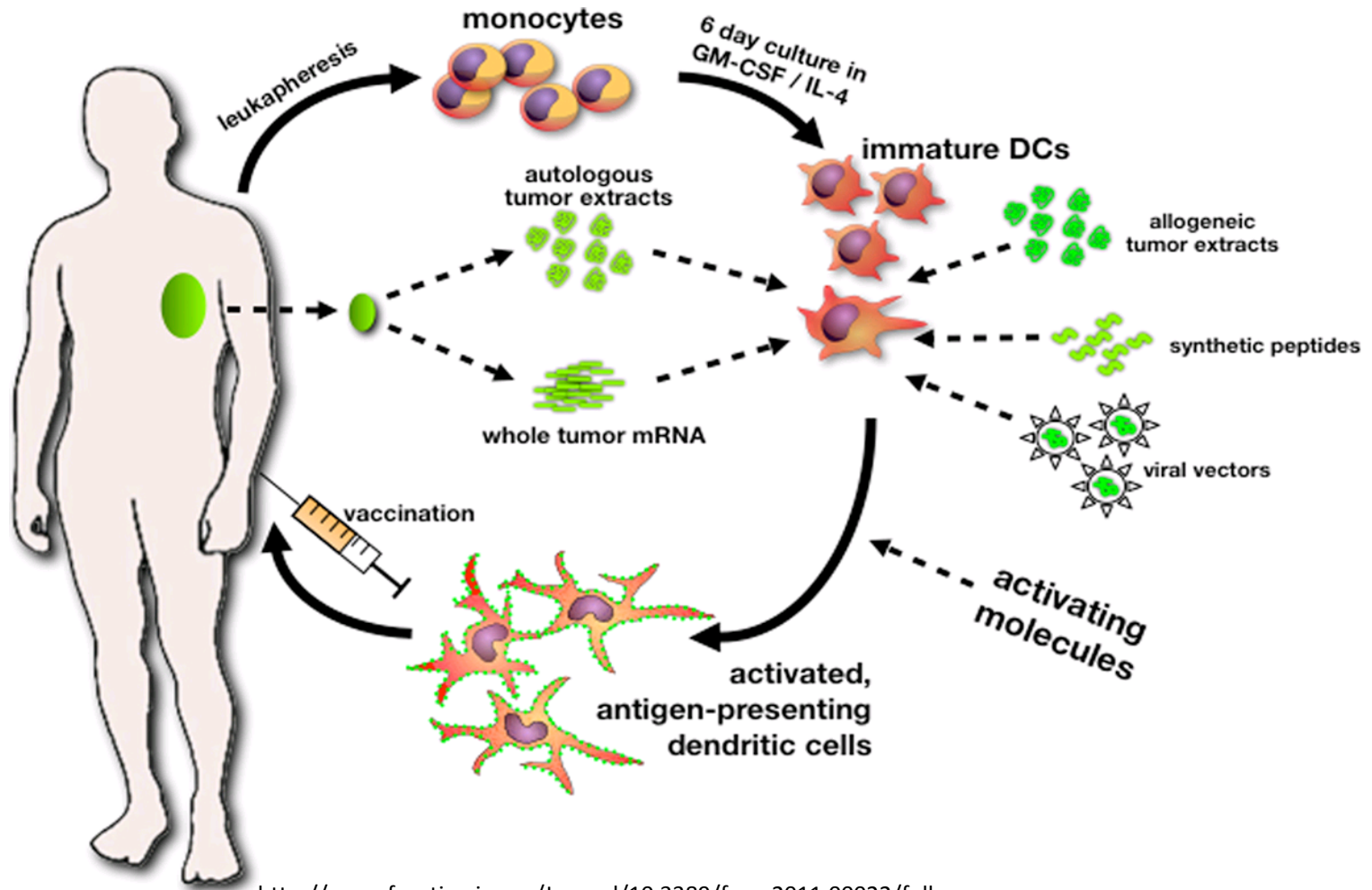
Proteinové/peptidové vakcíny (cíl TAA – gp100, PSA...)

x

Genetické vakcíny

- DNA vakcíny (bakteriální plasmidy – tumor antigen)
- RNA vakcíny (mRNA autologní tumorosní tkáně)
- Na virech založené vakcíny (virové vektory)

Protinádorové vakcíny

CAR

chimerické antigenní receptory T buněk

- 1-4 generace
- metody genetického inženýrství
- obchází HLA prezentaci

- antigen vážící doména scVF (single chain variable fragment) + hinge oblast + transmembránová doména +intracelulární signalizační domény aktivovné po navázání antigenu)

- **kombinace antigenní specifity s cytotoxicitou T lymfocytů**
- **geneticky modifikované T buňky mířící na TAA antigen**
- CD 19 CAR T

CAR

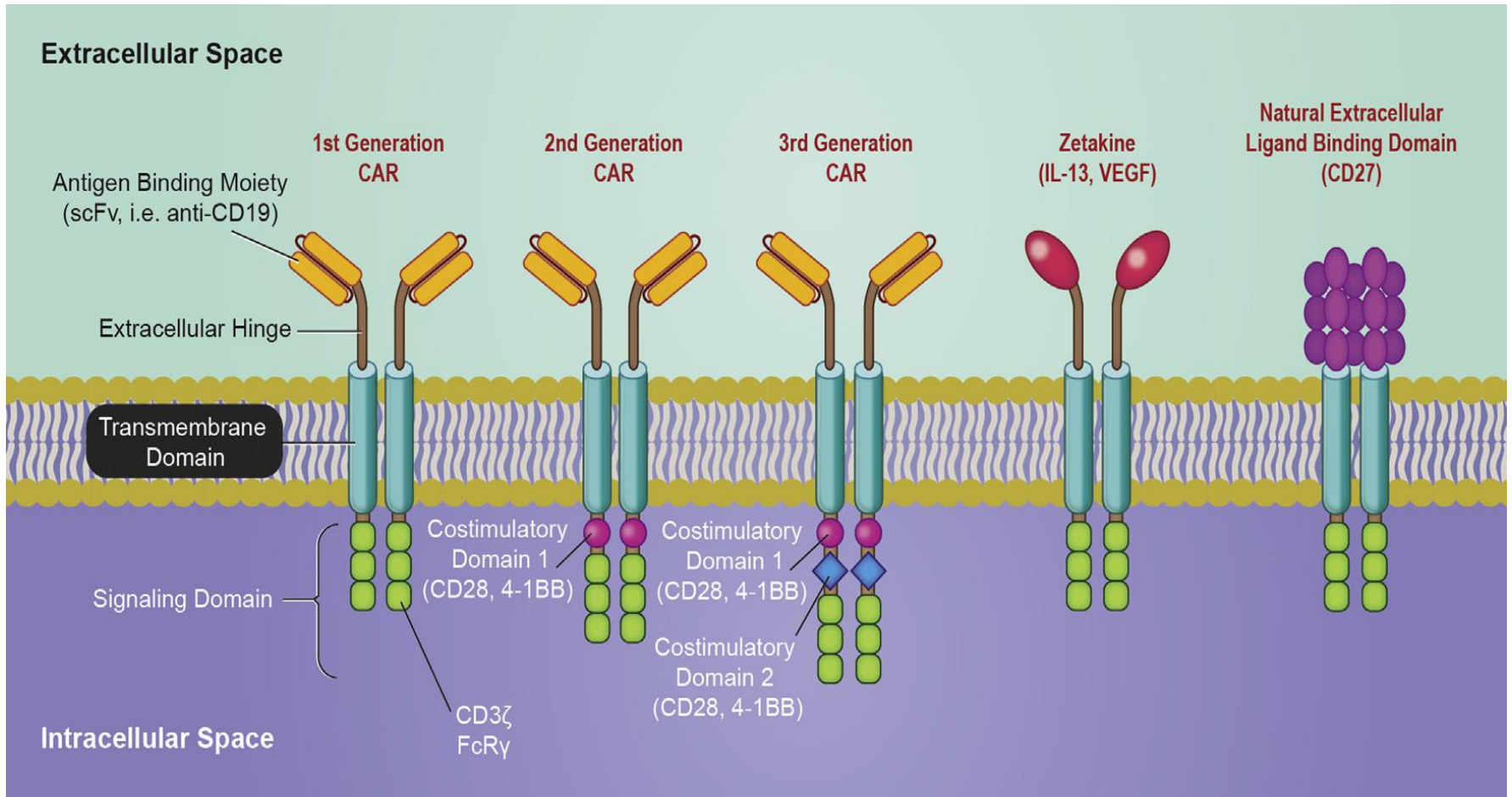
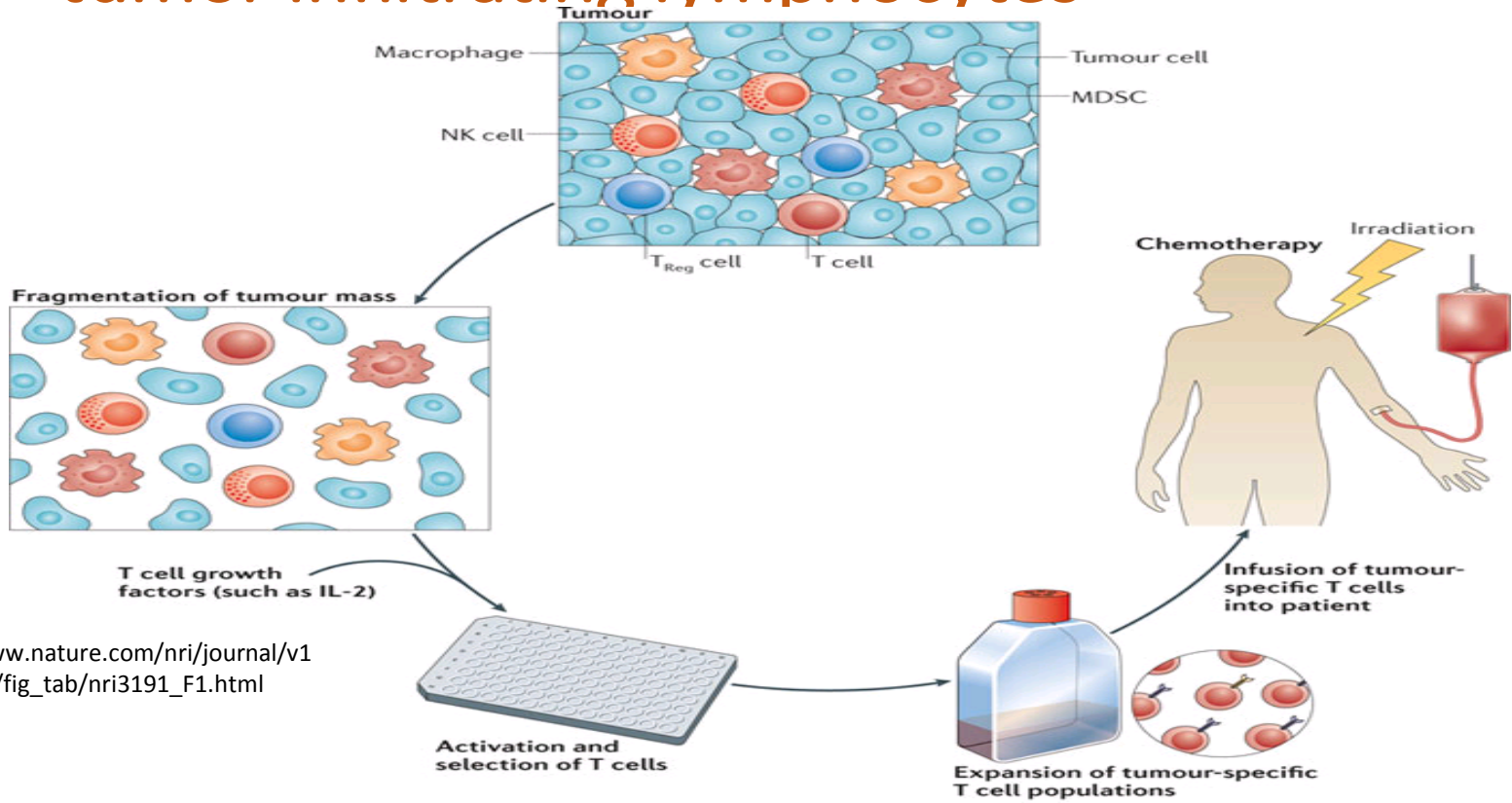
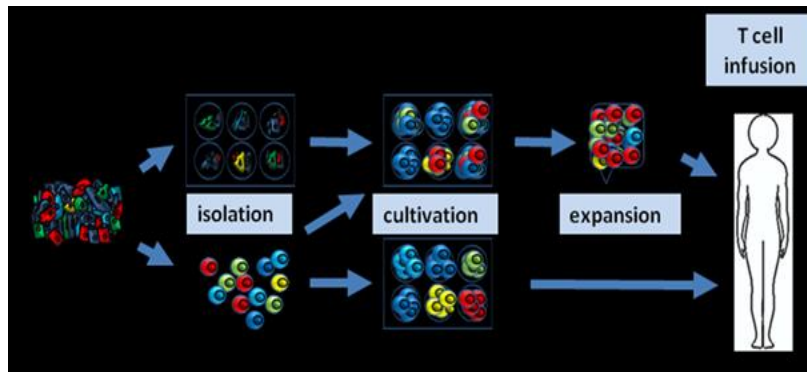

Fig 1. Schema of examples of CAR design. CAR, chimeric antigen receptor
Translational Research 16 Chen and Yang September 201

TIL – tumor infiltrating lymphocytes

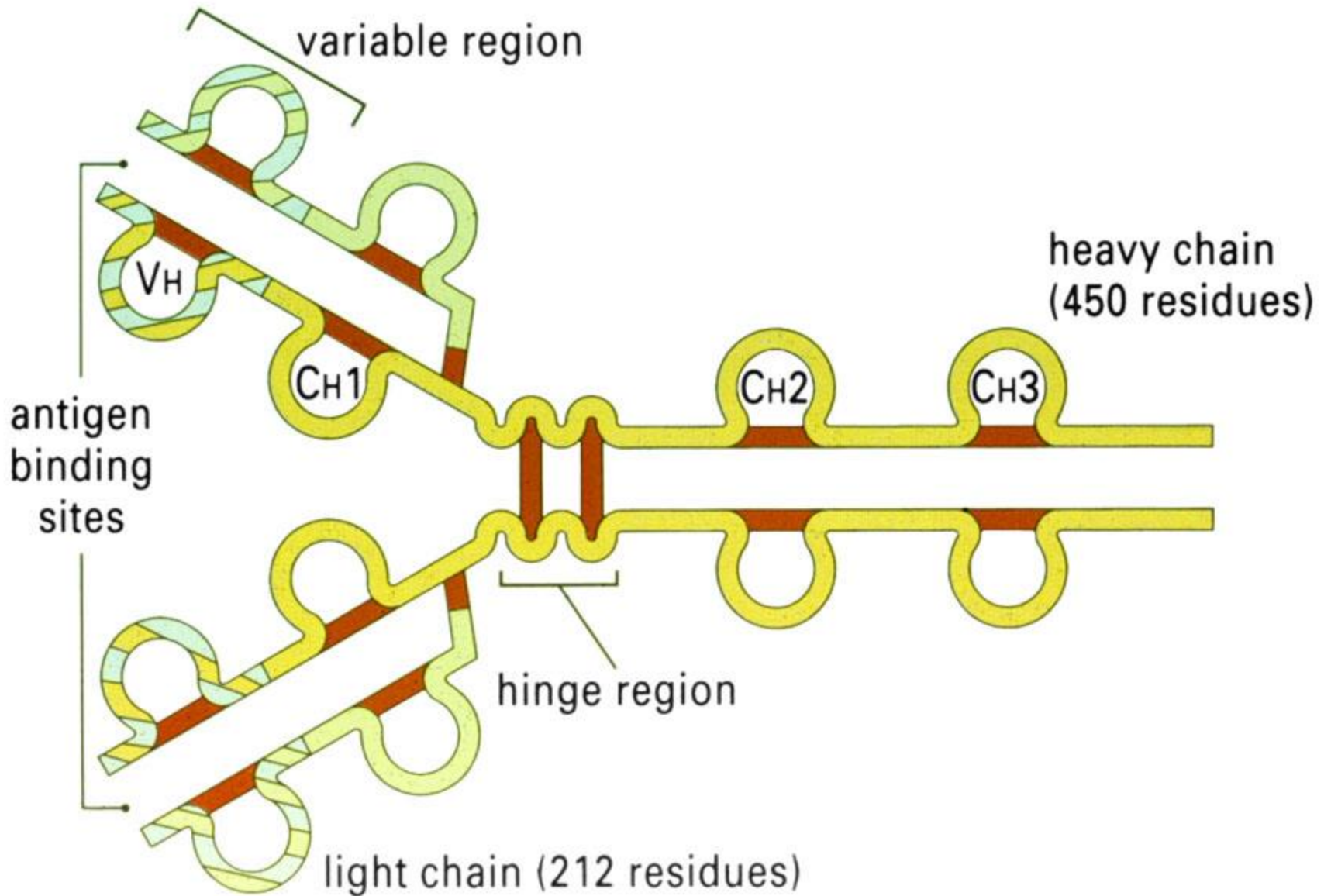
http://www.nature.com/nri/journal/v12/n4/fig_tab/nri3191_F1.html

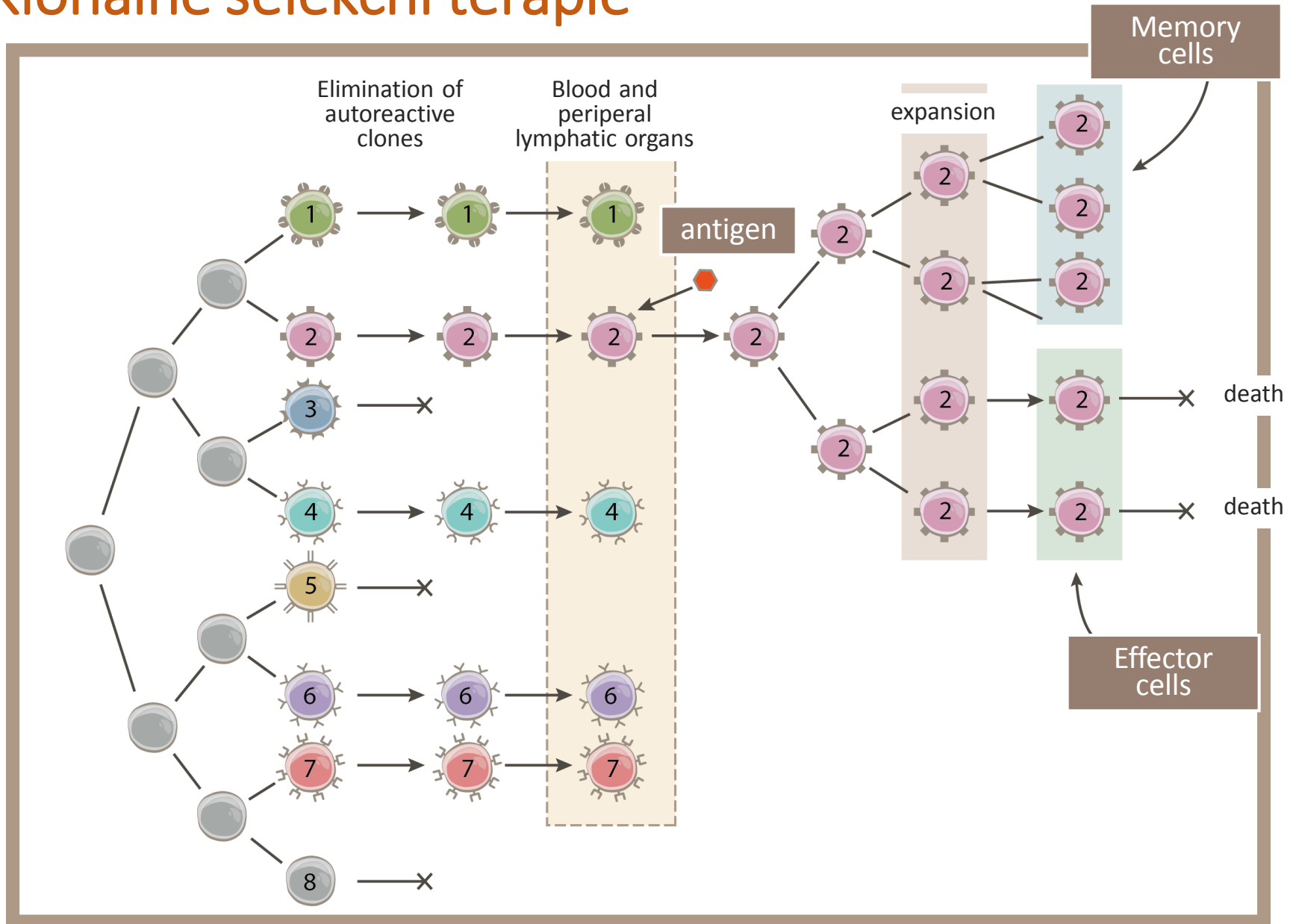
Nature Reviews | Immunology

Monoklonální gamapatie

The basic structure of IgG1

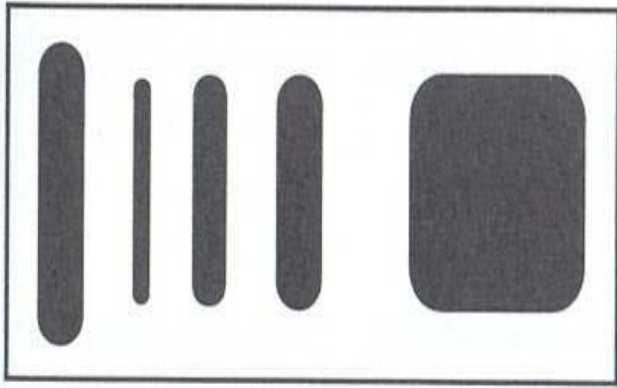

Klonálně selekční terapie

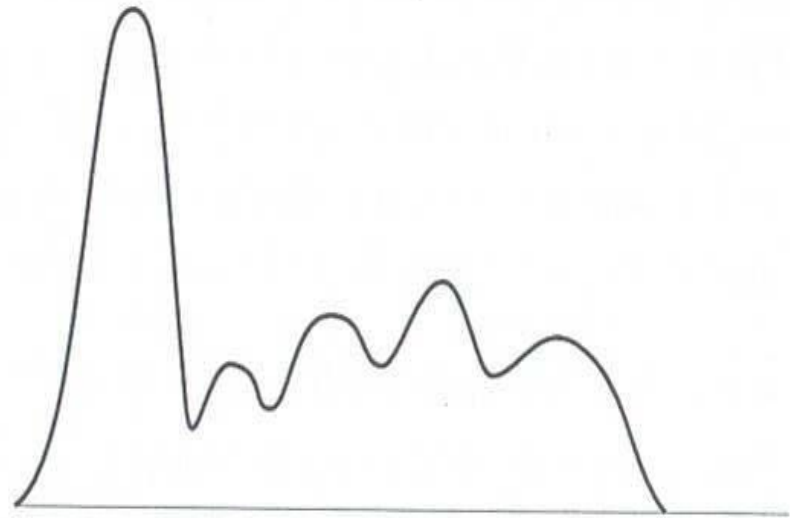

Elektroforesa séra

sérum zdravého jedince

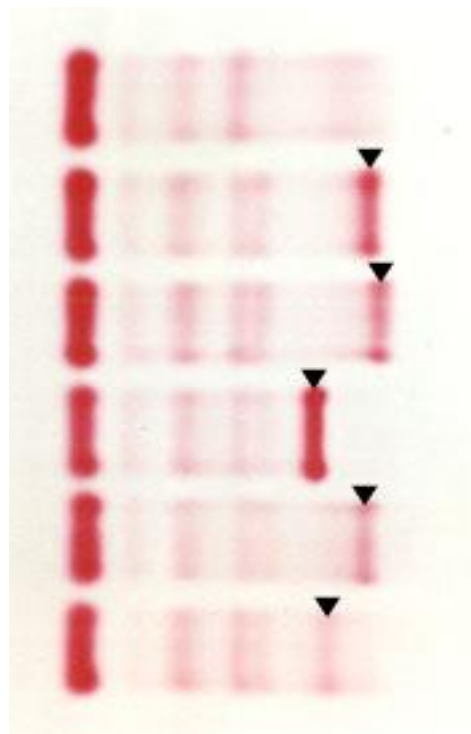
Alb. α_1 α_2 β γ

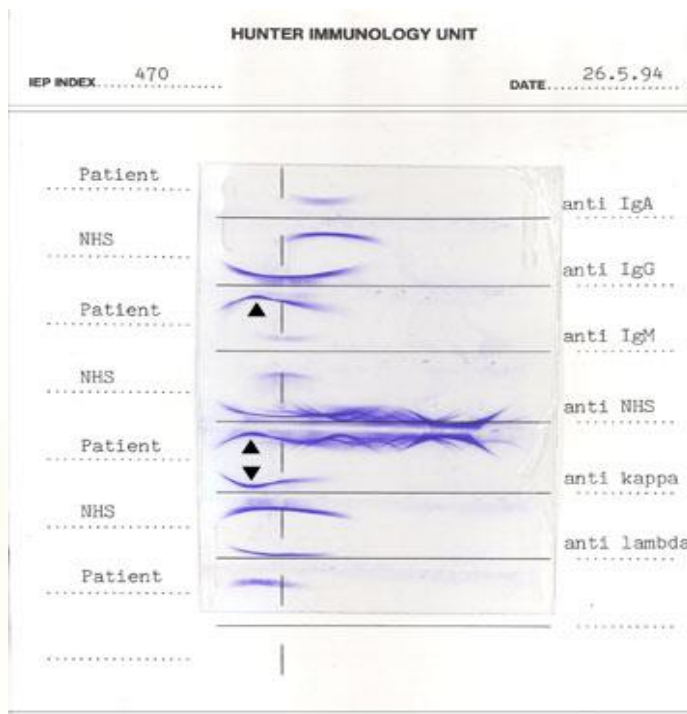
Albumin α_1 α_2 β γ

Možnosti vyšetření

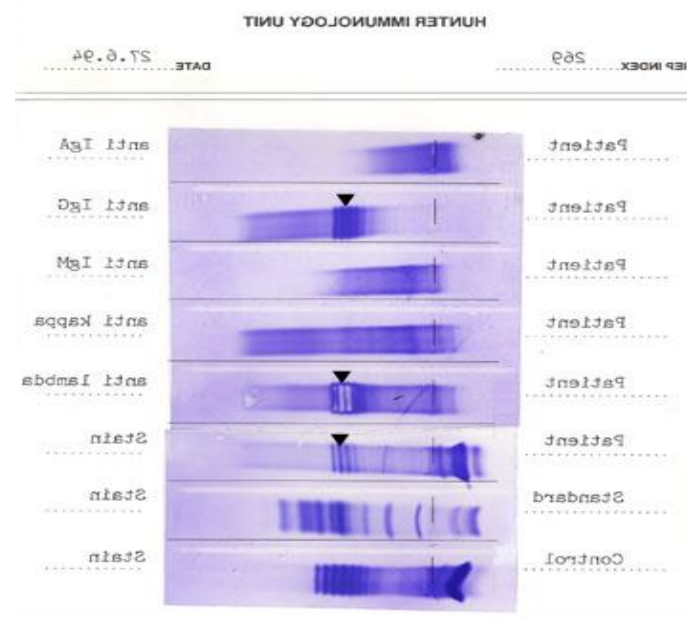
**Elektroforéza
Identifikace
monoklonálního Ig**

**Imunoelektroforéza
(antisérum IgG kappa)**

**Imunofixace
(antisérum IgG
lambda)**

Definice monoklonální gamapatie

Biochemická definice:

přítomnost monoklonálního imunoglobulinu (M-Ig protein M) v séru a v moči

Klinická definice:

Onemocnění či stav patofyziologicky související s klonální proliferací lymfoidní řady s plazmocytoïdní diferenciací a častou přítomností M-Ig

Monoklonální gamapatie

- **MGUS**
- **Mnohočetný myelom**
- **Waldenstromova makroglobulinemie**
- **AL amyloidosa**

MGUS

monoklonální gamapatie nejistého významu

přítomnost monoklonálního imunoglobulinu v séru nebo v moči pacientů bez známek MM, WM nebo AL

nejsou přítomny známky:

- maligní proliferace
- poškození organismu monoklonálním gamaglobulinem

MGUS

Monoklonální gamapatie nejistého významu

- median diagnosy 70let
- 5% starších 70 let,
- 10-15% pacientů starších 80let má detekovatelný M protein
- benigní onemocnění s rizkem malignizace
- 19% s MCUG zprogreduje do MM v průběhu 2-19 let
- monoklonální expanze Ig secernujícího klonu plasmatických buněk
- somatická mutace plasmatických buněk (post isotyp class switch - IgG a IgA, pre switch -IgM)
- převažuje IgG a IgA, IgM 15-20%

Mnohočetný myelom MM

druhá nejčastější hematologická malignita

- 10% hematologických malignit
- onemocnění starší generace
- medián diagnózy v Evropě 72 let
- 5 leté přežití je cca 35 % a klesá s věkem
- medián přežití je 3 roky

- dysregulace onkogenů
- produkce kompletního Ig nebo jen lehkého řetězce
- **vyzrálé plasmocyty** jsou převládající typ nádorových buněk
- heterogenní plasmocytární populace i u jednotlivých pacientů
- vysoká četnost chromosomálních změn
- vyjimečně od počátku charakter plasmoblastické leukemie

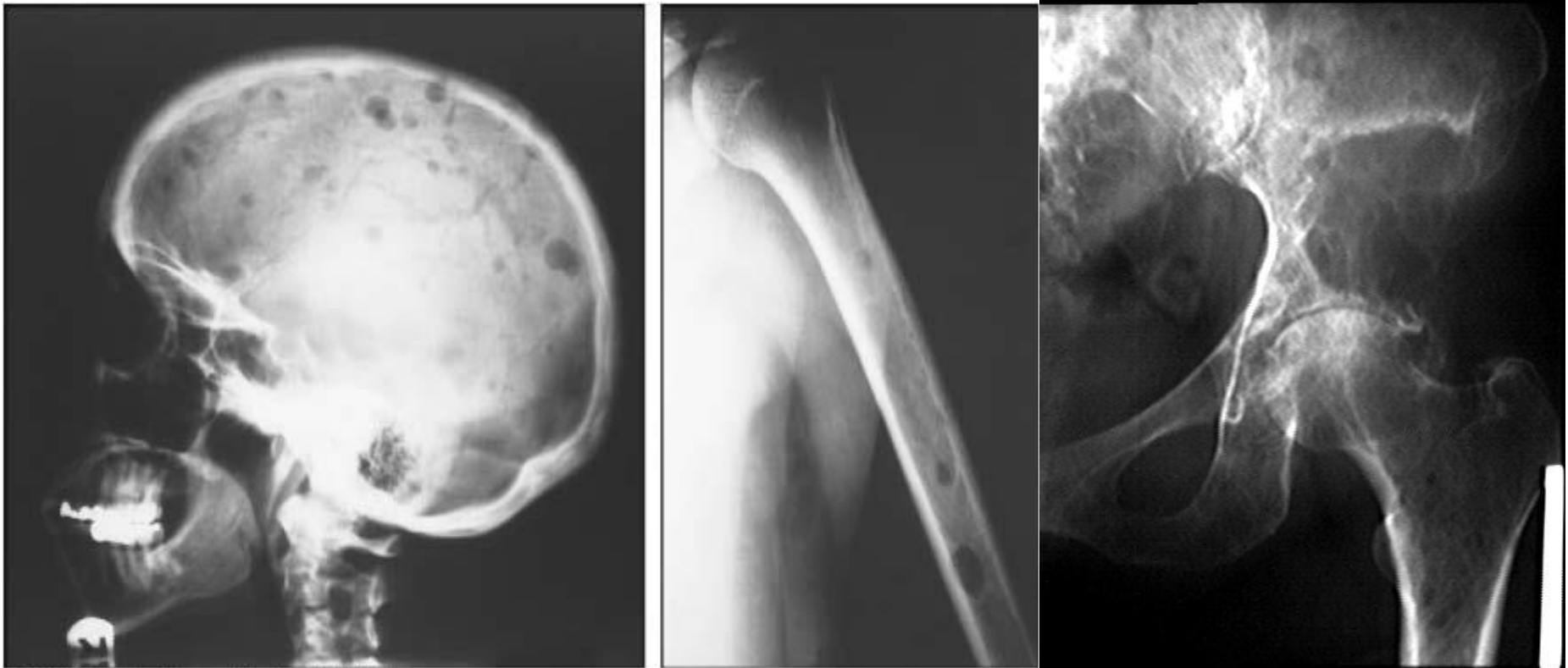
Klinické a laboratorní nálezy MM

- teploty, hubnutí, noční pocení
- infekce
- kostní bolesti, osteolytické léze skeletu
- anemie
- hyperkoagulační stavy,
- hemoragická diatesa
- hyperkalcemie, elevace kreatininu, hyperviskozita

Sekundární imunodeficience:

- **B a T buněčná dysfunkce**
- **omezená produkce funkčních imunoglobulinů**
- závažnější průběh bakteriálních infekcí
- opouzdřené mikroorganismy pneumokoky

Kostní změny při myelomu

Waldenströmová makroglobulinémie

- lymfoplazmocytoidní lymfom dle WHO klasifikace
- přítomnost monoklonálního imunoglobulinu typu Ig-M
- 2% hematologických malignit
- MGUS IgM je pokládán za prekursor WM